

Rättelse/komplettering

Dom, 2025-11-28

Rättelse, 2025-12-11

Beslutat av: rådmannen Katarina Winiarski Dol

Den första strecksatsen under punkten 1 i domslutet ska rätteligen utgå.

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
Meddelad i Nacka
2025-11-28

Målnummer
M 5402-25

PARTER

Sökande

Staten genom Trafikverket, 781 89 Borlänge

Ombud: Verksjurist Susan Odervåg

SAKEN

Ändring av villkor avseende tillstånd till grundvattenbortledning för projekt E4 Förbifart Stockholm

AnläggningsID: 37062

Avrinningsområde: 61

Koordinater (SWEREF99 TM): N: 6588252, E: 663949 (avser koordinatpar 6)

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen förordnar, med ändring ändrar villkor 7 i mark och miljödomstolens deldom den 17 december 2014 i mål nr M 3346-11, att
  - begränsningsvärdet avseende inläckande grundvatten (liter/minut) i villkor 7, stryks i sin helhet för de två delsträckorna (D14 och D15) som utgör Akallatunneln i E4 Förbifart Stockholms norra del
  - begränsningsvärdet avseende inläckande grundvatten (liter/minut) i villkor 7, stryks i sin helhet för de två delsträckorna (D14 och D15) som utgör Akallatunneln i E4 Förbifart Stockholms norra del.

<i>Sträcka</i>	<i>Mätpunkt</i>	<i>Läge mätpunkt</i>	<i>Inläckage delområde (liter/minut)</i>	<i>Ingående delar</i>
27/720–28/300 Södra tunnelröret	Pumpgrop tunneln under Järva (683)	28/300	65	Huvudtunnel exkl. betongtunneldel

Avgörandet är elektroniskt undertecknat

28/300–29/000 Norra tunnelröret	Pumpgrop tunneln under Järva (683)	28/300	~~90~~	Huvudtunnel exkl. betongtunnel och tråg

2. Mark- och miljödomstolen avslår övriga i målet framställda yrkanden.
  3. Mark- och miljödomstolen bestämmer prövningsavgiften slutligt till
1 500 kr.
-

INNEHÅLL

YRKANDEN M.M.....	6
Yrkanden	6
Grunder för ändring	6
ANSÖKAN	7
Bakgrund	7
<i>Kort om projektet</i>	7
<i>Kort om tillståndet och villkor 7</i>	7
<i>Kort om denna ansökan</i>	9
Behovet av en villkorsändring	9
<i>Inledning</i>	9
<i>Förändringar av inläckaget efter slutmätning</i>	10
<i>Variationer i nederbörd</i>	10
Ändring av villkor 7	12
<i>Inledning</i>	12
<i>Rättsliga utgångspunkter</i>	13
<i>Det är uppenbart att villkoret inte längre behövs</i>	13
<i>Villkoren är uppenbart strängare än nödvändigt</i>	14
<i>Ändringen påkallas av omständigheter som inte förutsågs när tillståndet gavs</i> ..	15
<i>Att föreslå nya begränsningsvärden?</i>	16
Fortsatt kontroll och konsekvenser	16
<i>Inledning</i>	16
<i>Pågående kontrollprogram</i>	17
Målets handläggning	18
<i>Berörda fastigheter och innehavare av särskild rätt</i>	18
<i>Samråd</i>	18
<i>Ersättning för skada</i>	19
<i>Underlag för prövningsavgift</i>	19
<i>Skriftlig handläggning</i>	19
INKOMNA YTTRANDEN	19
Länsstyrelsen i Stockholms län	19
Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Stockholms kommun	20
<i>Inställning</i>	20

<i>Synpunkter på ansökan</i>	20
SMHI.....	22
<i>Hydrologi</i>	22
<i>Meteorologi</i>	22
Svenska kraftnät.....	23
Övriga myndigheter	23
Vattenfall Eldistribution AB.....	23
Camilla Kazantzis Svensson och Panagiotis Kazantzis (ägare av Tavastehus 37) ..	23
<i>Synpunkter</i>	23
<i>Yrkande om ersättning</i>	24
Andreas Johansson och Rebecca Johansson (tomträttsinnehavare av Tavastehus 35).....	24
<i>Synpunkter</i>	24
<i>Yrkande om ersättning</i>	24
Habib Nasrollahzadeh och Catharina Lindeh (ägare till Stockholm Tavastehus 72), Bhavesh Raja (ägare till Stockholm Tavastehus 13), Bo Andersson Kai Kjäll-Andersson (ägare till Stockholm Torneå 95), Göran Larsson och Anita Sandström Larsson (ägare till Stockholm Tavastehus 53), Karl-Erik Svensson (ägare till Stockholm Torneå 86), Lena Amaloo (ägare till Stockholm Tavastehus 36), Jiar Mohammed (ägare till Stockholm Tavastehus 5), Razieh Zeinoddin (ägare till Stockholm Tavastehus 17), Nicklas Wallman (ägare till Stockholm Torneå 76), Tuula Kaipainen (ägare till Stockholm Tavastehus 49), Sigvard Olsson (ägare till Stockholm Torneå 94), Mohammad Ali Sirous (ägare till Stockholm Tavastehus 54), Ewa Larsson (ägare till Stockholm Torneå 56), Sardar Mohamad Ameen och Aumecolsoum Eftehkar (ägare till Stockholm Tavastehus 20), Conny Nygren och Karin Nygren (ägare till Stockholm Torneå 78), Akalladalens samfällighetsförening (förvaltare av Tavastehus 79 samt Torneå 99 och 100), Daniel Hossein och Rawa Farhan (ägare till Stockholm Tavastehus 81), Lars Moberg och Keum-Yen Cho Moberg (ägare till Stockholm Torneå 77), Birgitta Niklason (ägare till Stockholm Tavastehus 65), Sture Cæsar och Anna Frövall (ägare till Stockholm Torneå 96), Pedram Zohrabi Kia (ägare till Stockholm Tavastehus 8), Sidki Hirori (ägare till Stockholm Tavastehus 51), Rena Bahi och Saoud Simon Bahi (ägare till Stockholm Tavastehus 3), Osama Khaled Saad Farghaly (ägare till Stockholm Tavastehus 31), Sara Magnusson och Alberto André (ägare till Stockholm Tavastehus 1), Arun Oberoi och Priya Oberoi (ägare till Stockholm Tavastehus 75), Johan Thelander och Mehrnoosh Kargar (ägare till Stockholm Torneå 98), Dennis Westin och Anne Bergdahl Westin (ägare till Stockholm Torneå 60) Irina Shevchenko Sjökvist (ägare till Stockholm Tavastehus 61)	25
<i>Yrkanden – villkor för tillstånd</i>	25
<i>Förbehåll om framtida krav</i>	26
<i>Risk för skador</i>	27
<i>Skyddade natur- och kulturvärden</i>	27
Sahar Tawfik och Salem Rustam (ägare av Tavastehus 27).....	27

Ander Isakson och Siv Forsman (ägare av Tavastehus 22).....	28
<i>Yrkanden</i>	28
<i>Förbehåll om framtida krav</i>	28
<i>Risk för skador</i>	28
Hans Norberg och Birgit Norberg (ägare av Torneå 89).....	28
TRAFIKVERKETS BEMÖTANDE AV INKOMNA YTTRANDE M.M...	29
Möjlighet att inkomma med ett andrahandsyrkande [.....	29
Bemötande av yttrandet från miljö- och hälsoskyddsnämnden	32
Bemötande av yttrandet från SMHI	32
Bemötande av yttrandet från Svenska kraftnät	33
Bemötande av yttranden från fastighetsägare på Tavastehusgatan och Torneågatan	33
<i>Trafikverkets ansvar för eventuella skador regleras i befintligt tillstånd</i>	33
<i>Den ansökta ändringen innebär ingen ytterligare risk för skada</i>	34
<i>Förhållandena vid Tavastehusgatan och Torneågatan</i>	35
Bemötande av yttrandet från tomträttsinnehavarna till Tavastehus 35	36
DOMSKÄL	36
HUR MAN ÖVERKLAGAR, SE BILAGA 1 (MMD-01).....	38

YRKANDEN M.M.**Yrkanden**

Trafikverket har yrkat att mark- och miljödomstolen med ändring av villkor 7 i mark och miljödomstolens deldom den 17 december 2014 i mål M 3346-11 förordnar att

- begränsningsvärdet avseende inläckande grundvatten (liter/minut) i villkor 7, stryks i sin helhet för de två delsträckorna (D14 och D15) som utgör Akallatunneln i E4 Förbifart Stockholms norra del
- begränsningsvärdet avseende inläckande grundvatten (liter/minut) i villkor 7, stryks i sin helhet för de två delsträckorna (D14 och D15) som utgör Akallatunneln i E4 Förbifart Stockholms norra del.

<i>Sträcka</i>	<i>Mätpunkt</i>	<i>Läge mätpunkt</i>	<i>Inläckage delområde (liter/minut)</i>	<i>Ingående delar</i>	<i>Delsträcka i kontroll program</i>
27/720–28/300 Södra tunnelröret	Pumpgrop tunneln under Järva (683)	28/300	~~65~~	Huvudtunnel exkl. betongtunneldel	D14
28/300–29/000 Norra tunnelröret	Pumpgrop tunneln under Järva (683)	28/300	~~90~~	Huvudtunnel exkl. betongtunnel och tråg	D15

Tabell 1 Delsträckor för vilka ändring av villkor söks.

Grunder för ändring

Det är uppenbart att villkoren inte längre behövs och/eller är strängare än nödvändigt. Den yrkade ändringen påkallas även av omständigheter som inte kunde förutses när tillståndet gavs.

ANSÖKAN

Bakgrund

Kort om projektet

E4 Förbifart Stockholm är en 21 km lång ny sträckning av E4 som sträcker sig från Kungens kurva i söder till Häggvik i norr. Av den nya motorvägens 21 km har drygt 18 km förlagts i tunnlar med sex nya trafikplatser ovan jord.

Byggnationen påbörjades 2016. Denna ansökan avser Akallatunneln som är en kortare tunnel i den norra delen av vägsträckan. Akallatunneln planeras att öppnas för trafik hösten 2026.

Kort om tillståndet och villkor 7

Tillståndet i den ovannämnda deldomen från december 2014 innefattar bland annat en rätt för Trafikverket att leda bort allt inläckande grundvatten från bergtunnlar och övriga anläggningar i jord och berg under ett bygg- och driftskede.

Tillståndet för bortledning av grundvatten har givits med bland annat villkor 7 avseende begränsning av tillåtet inläckage till tunneln i tunnelns driftskede.

Villkor 7 lyder:

I driftskedet får inläckage av grundvatten i berganläggningar inte överstiga de flöden som anges i nedanstående tabeller för permanenta anläggningar respektive arbetstunnlar. Flödena avser grundvatten som läcker in till samtliga bergdelar under driftskedet. Området begränsas av en yttre gräns som ligger 5 meter innanför påslag i berg i tunnlar eller vertikalschakt. Nedanstående värden gäller som begränsningsvärde och månadsmedelvärde för maximalt inläckage till permanenta

anläggningar och arbetstunnlar, angivet som liter/minut, inom olika delområden respektive arbetstunnlar.

Villkoret ska anses uppfyllt om minst 9 av 12 uppmätta månadsmedelvärden under en tolv månaders period understiger begränsningsvärdet.

Nedanstående tabell hör till villkoret. Blå kolumn till höger är tillagd av Trafikverket och visar de villkorssatta delsträckornas benämning i det kontrollprogram som är knutet till tillståndet. De delsträckor som inte framgår av tabellen (D02, D04 och D09) är passager under Mälaren som inte omfattas av villkor 7.

<i>Sträcka</i>	<i>Mätpunkt</i>	<i>Läge mätpunkt</i>	<i>Inläckage delområde (liter/minut)</i>	<i>Ingående delar</i>	<i>Delsträcka i kontroll program</i>
9/915–12/500 Sätra, trafikplats Kungens kurva	Mättdamm Sätrastranden	12/500	430	Huvudtunnel Ramptunnlar exkl. betongtunnlar	D01
12/750–13/850 Kungshatt	Pumpgrop Kungshatt (282), mätddamm	13/100	190	Huvudtunnel	D03
14/450–15/600 Södra Lovö	Mättdamm södra stranden Lovö	14/450	125	Huvudtunnel	D05
15/600–18/000 Trafikplats Lovö, centrala Lovö	Mättdamm centrala Lovö	18/000	450	Huvudtunnel Ramptunnlar exkl. betongtunnlar Luftutbytesstation	D06
18/000–19/617 Norra Lovö	Pumpgrop Norra Lovö (382)	19/700	260	Huvudtunnel Luftutbytesstation	D07
19/617–20/150	Pumpgrop Norra Lovö (382) Mättdamm	19/700	105	Huvudtunnel	D08
20/800–22/800 Grimsta, Hässelby södra delen av trafikplats Vinsta	Mättdamm Lambarsund norra sidan	20/900	280	Huvudtunnel Södra ramptunnlar	D10
22/800–24/000 Vinsta inkl. norra delen av trafik- plats Vinsta	Mättdamm Löfstavägen	22/800	220	Huvudtunnel Norra ramptunnlar Luftutbytesstation	D11
24/000–24/950 Kälvesta, Lunda	Pumpgrop Lunda (583)	24/950	85	Huvudtunnel	D12
24/950–26/000 Lunda	Pumpgrop Lunda (583)	24/950	85	Huvudtunnel exkl. betongtunneldel	D13
27/720–28/300 Södra tunnelröret	Pumpgrop tunneln under Järva (683)	28/300	65	Huvudtunnel exkl. betongtunneldel	D14
28/300–29/000 Norra tunnelröret	Pumpgrop tunneln under Järva (683)	28/300	90	Huvudtunnel exkl. betongtunnel och tråg	D15

Tabell 2 Samtliga delsträckor enligt villkor 7 i ursprunglig dom (M 3346-11)

Kort om denna ansökan

Denna ansökan omfattar en ändring av villkor 7 genom borttagandet av begränsningsvärdet i Akallatunnelns två delsträckor. Dessa delsträckor benämns i ursprunglig dom som ”Södra tunnelröret” respektive ”Norra tunnelröret”. Trafikverket benämner dem som D14 samt D15 i enlighet med gällande kontrollprogram för vattenverksamheten.

Den sökta ändringen avser de markerade delsträckorna D14 och D15 längst ned i tabell 2 ovan. Delsträckorna är belägna längst i norr och utgör tillsammans bergtunneln ”Akallatunneln”. För mer detaljer kring väganläggningens utformning på dessa delsträckor hänvisas till kapitel 1.1 i bilaga 1 till ansökan.

Behovet av en villkorsändring*Inledning*

Villkor 7 har haft en handlingsdirigerande funktion för den tätning som utförts under byggnationen av projektets bergtunneldelar. För vissa delsträckor har villkoret lett till mycket mer omfattande tätning utöver vad som planerades i ursprunglig projektering. Det gäller särskilt i de norra tunneldelarna i norr om Mälaren där de nu aktuella delsträckorna D14 och D15 utgör en separat bergtunneldel längst norrut. Trafikverket har tidigare genom en ansökan om ändring av tillstånd omprövat det inläckage som ska vara tillåtet för delområde ”Grimsta, Hässelby södra delen av trafikplats Vinsta” Trafikverkets beteckning delsträcka D10. Efter överklagande har Mark- och miljööverdomstolen godkänt ändringen, jfr dom den 25 juni 2024 i mål nr M 5194–22. Domen har vunnit laga kraft.

Innan tunneldrivningen för Akallatunneln avslutades genomfördes i juni 2021 en särskilt noggrann slutmätning av inläckaget för delsträcka D14. Då

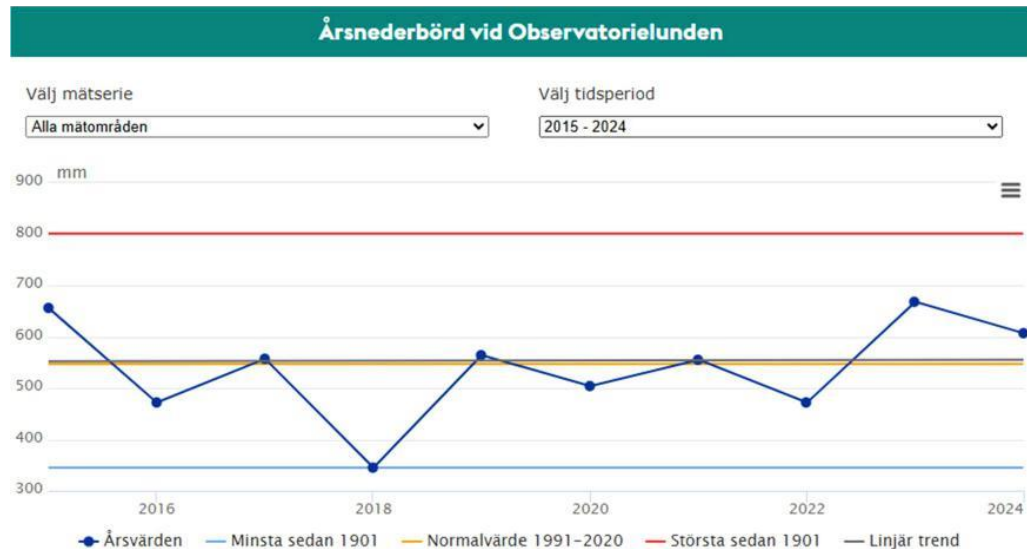
inläckaget med bred marginal understeg begränsningsvärdet i villkor 7 på 65 liter/minut så beslutade projektet att tätningsinsatsen i denna del var färdig, se kap 2.2. i bilaga 1. För delsträcka D15 hade samma bedömning gjorts redan i augusti 2020, se kap 2.1. i bilaga 1. Begränsningsvärdet uppgick här till 90 liter/minut. Därefter inföll ett uppehåll i inläckagemätning under ett respektive 2 års tid till följd av de arbeten som utfördes i tunneln på delsträckorna.

Förändringar av inläckaget efter slutmätning

När mätningen av inläckage återupptogs under vinterhalvåret 2022–2023 uppmättes ett ökat inläckage för delsträcka D14. Inläckaget låg dock under begränsningsvärdet. Under våren 2023 överskreds sedan begränsningsvärdet under ca 3 månader och under vinterhalvåret 2023–2024 överskreds det under en period om ca 6 månader, se figur 7 i bilaga 1 till ansökan. Av villkor 7 framgår att villkoret ska anses uppfyllt om minst 9 av 12 uppmätta månadsmedelvärden under en tolv månadersperiod understiger begränsningsvärdet. Delsträcka D15 har haft en liknande utveckling. Här har begränsningsvärdet överskridits under drygt 3 månader under vintern 2023–2024, se figur 5 i bilaga 1 till ansökan.

Variationer i nederbörd

Huvudorsaken till att inläckagen för Akallatunneln har ökat bedöms bero på variationer i nederbörd. Nederbörden i Stockholmsområdet var under 2023 och 2024 ca 30 procent högre än medelvärdet under de föregående 7 åren, d.v.s. under den tid då bergtunneldrivningen genomfördes (se figur 1 nedan). Under hösten och vintern 2023 var nederbörden extra omfattande och det fortsatte att vara en hög nederbörd under vårvintern 2024. För detaljer se bilaga 1 till ansökan.

Figur 1. Graf över nederbörd i Stockholmsområdet åren 2015–2024 mätt vid mätstation vid Observatorielunden. Nederbördsjätern i Observatorielunden är SMHI:s station för nederbörd i norra Stockholm. Årsnederbörden för 2025 är ännu ej fastställd.

Ökad nederbörd har lett till högre grundvattennivåer. Detta har i sin tur ökat inläckaget till Akallatunneln. Tunneln är dock lika tät idag som när slutmätningarna genomfördes.

De överskridanden av begränsningsvärden som skett bedöms ha sin orsak i huvudsakligen följande faktorer:

- Tunneldrivning för Akallatunneln utfördes under åren 2019 - 2021, under en period på nära 10 år med statistiskt låg nederbörd.
- Mängden nederbörd och grundvatten i marken har till viss del varit styrande för Akallatunnelns tätning.
- I samband med byggandet av de anslutande betongtunnlarna så har grundvattnet utanför Akallatunnelns bergtunnelpåslag varit kraftigt avsinkt. Grundvattennivån har sedermera återhämtat sig. Dessa avsinkningar har reglerats i tillståndets villkor nr 3 och 4.

- Under vinterhalvåret 2023–2024 skedde ett trendbrott med en betydligt högre nederbörd. Den ökade mängden tillgängligt vatten har påverkat grundvattenbildningen och därför också inläckaget i tunneln.

Det är särskilt värt att notera att tunneldrivningen för Akallatunneln har skett under en period då omgivningen varit extra känslig för påverkan, eftersom det generellt varit låg tillgång på grundvatten och låga grundvattennivåer i hela regionen. Den observation och kontroll som skett avseende omgivningspåverkan har visat att tunneln blivit tillräckligt tätad även för sådana förhållanden. Det ökade inläckaget under 2023 och 2024 beror på en större mängd nederbörd, och att det således finns mer vatten i marken. Ökningen innebär inte någon risk för omgivningen, varken för skador på egendom eller skador samt olägenheter för människors hälsa eller miljön. Den tätning som redan genomförts för Akallatunneln har varit och kommer att vara fullt tillräcklig även i framtiden.

Under det senaste året, d.v.s. våren 2024 till våren 2025 var nederbörden mer normal igen och villkorets begränsningsvärde på delsträckorna har ej överskridits under längre tid än tillåtet.

För ytterligare redovisning kring orsakerna för det ökade inläckaget samt detaljer kring mätningar, omgivningspåverkan, kontrollprogram m.m. hänvisas till bilaga 1.

Ändring av villkor 7

Inledning

Ett tillståndsvillkor enligt miljöbalken är tänkt att vara handlingsdirigerande. Villkoret ska kunna innehållas genom att verksamhetsutövaren vidtar åtgärder. För delsträckorna D14 samt D15 har den utsprängda bergtunneln också tätats i den omfattning som under tunneldrivningsfasen kunde krävas enligt villkor 7.

Efter den tidpunkt då Akallatunneln bedömdes som tillräckligt tätad har anläggnings- och installationsarbeten för en ny E4 inletts i tunneln. Arbetet innebär bl.a. anläggning av ledningar, av vägbana, montering av innerväggar och tak, m.m.

Efter det att anläggnings- och installationsarbeten utförts är det inte längre möjligt att utföra ytterligare tätning i tunneln. Det skulle krävas att anläggningar och installationer behöver rivas ut, vilket är samhällsekonomiskt och miljömässigt orimligt. De begränsningsvärden som gäller för delsträcka D14 och D15 har således – sett i ljuset av rimlighetsavvägningen i 2 kap. 7 § miljöbalken – helt förlorat sin handlingsdirigerande funktion. Detta innebär dock inte att Trafikverkets egenkontroll avseende Akallatunneln därmed har upphört. Denna kontroll fortgår alltjämt inom ramen för befintligt tillstånd och gällande kontrollprogram samt under länsstyrelsens tillsyn, mer om detta i avsnitt 5.

Rättsliga utgångspunkter

Enligt 24 kap. 13 § miljöbalken får tillståndsmyndigheten efter ansökan av tillståndshavaren besluta att ändra villkoren i en tillståndsdom. Ändring av villkor i mildrande riktning får dock endast ske om det är uppenbart att villkoret inte längre behövs eller är strängare än nödvändigt eller om ändringen påkallas av omständigheter som inte förutsågs när tillståndet gavs. Det är tillräckligt att en av dessa förutsättningar är uppfyllda för att villkor ska kunna ändras.

Det är uppenbart att villkoret inte längre behövs

Trafikverket gör i första hand gällande att det är uppenbart att nuvarande begränsningsvärden för delsträckorna D14 och D15 inte längre behövs då regleringen förlorat sin handlingsdirigerande funktion. Övergången från ett tunneldrivningsskede – där en omfattande tätning varit möjlig att genomföra i

Akallatunneln – till ett anläggnings- och installationsskede - där tätning inte längre är möjlig – har gjorts på ett korrekt sätt. Inläckagen låg i augusti 2020 respektive juni 2021 med god marginal under de begränsningsvärden som gäller för driftskedet. Att tätningsinsatserna då avslutades var det enda rimliga beslutet.

Att riva ut redan utförda installationer i Akallatunneln för att tätta ytterligare är orimligt, särskilt med beaktande av att avvikelser från begränsningsvärdena varken utgör eller kommer att utgöra någon risk för skador på egendom eller risk för skador samt olägenheter för människors hälsa eller miljön. En utrivning av redan utförda installationer för E4 skulle dessutom medföra omfattande samhällsekonomiska konsekvenser och innebära en dålig hushållning med resurser och materialanvändning. Ett sådant förfarande strider både mot 2 kap. 5 och 7 §§ miljöbalken. Den enda rimliga åtgärden är därför att begränsningsvärdena i driftskedet för dessa båda delsträckor utgår.

Villkoren är uppenbart strängare än nödvändigt

Trots att begränsningsvärdena för delsträckorna D14 och D15 nu överskridits vid flera tillfällen har ingen synbar påverkan observerats i omgivningen som kunnat kopplas till överskridandena. Det har således inte uppstått några hydrogeologiska förändringar som kan orsaka någon egendomsskada eller skador och olägenheter i övrigt för människors hälsa eller miljön.

Akallatunnelns omgivningspåverkan har varit av mer begränsad omfattning än vad som förutsattes vid den ursprungliga tillståndsprovningen. Det hydrologiska systemet i området är mindre känsligt för bortledning av grundvatten än vad som prognosticerades. Överskridanden av begränsningsvärdena kommer också bara att ske när det är stora överskott av grundvatten i marken, det vill säga när risken för skador eller olägenheter är obefintlig. Trafikverket menar därför att det är uppenbart att de nu aktuella begränsningsvärdena i villkor 7

har blivit strängare än nödvändigt. Villkoren ska således utgå även på denna grund.

Ändringen påkallas av omständigheter som inte förutsågs när tillståndet gavs Trafikverket anser även att undanröjandet av dessa begränsningsvärden påkallas av omständigheter – förändringar i nederbördsmängd – som varken kunde förutses när tillståndet meddelades eller som inte heller kan förutses för framtiden. Med hänsyn till klimatutveckling och variationen av nederbörd både på årsbasis och över tid så är det idag inte möjligt att bestämma ett framtida begränsningsvärde för Akallatunneln (mer om detta nedan).

Vidare gäller att kunskapen avseende kopplingen mellan nederbörd och inläckage vid drivning av ytligt förlagda tunnlar har ökat i och med byggandet av E4 Förbifart Stockholm. I den ursprungliga tillståndsansökan utfördes prognoser för inläckage främst kopplat till tunnelns djup under grundvattennivå och då antogs generellt att tunnelinläckage var måttligt beroende av nederbördsförhållanden (PM Hydrogeologi s. 21). Enligt då rådande teori om tryckförändring skulle det ändrade grundvattenflödet vara proportionellt mot tryckförändringen räknat som ändringen i grundvattennivå i relation till tunneldjupet. Det skulle leda till en variation i inläckage på omkring 10 procent, beroende på tunnelns läge och djup.

Data från projektet visar nu i stället att inläckaget till E4 Förbifart Stockholms bergtunnlar är mer beroende av nederbörd än väntat, och att beroendet inte är proportionellt. Detta har särskilt observerats i ytnära tunnlar norr om Mälaren. Vid nederbörd uppstår nya grundvattenflöden, inte minst i områden som saknar permanenta grundvattenmagasin. Detta gör att man i enstaka tunnlar observerat kraftigt ökade inläckage under blöta perioder. Ett exempel här är just delsträcka D14 där ökningen från sommar till vinter är över 100 procent, se figur 7 bilaga 1.

Det finns idag även en tendens till större regnmängder och en mer utdragen regnsäsong. Detta på grund av ändrade klimatförhållanden och allt kortare perioder med minusgrader. Detta leder till höga inläckage under en längre tid på året. Hur denna förändring kommer att utvecklas över tid är dock mycket osäkert. Det finns därmed inget tillförlitligt sätt på vilket Trafikverket kan förutse vilka framtida inläckagemängder som kan förväntas under blöta perioder.

Att föreslå nya begränsningsvärden?

Trafikverket har yrkat att begränsningsvärdena för D14 och D15 helt ska utgå. Orsaken är att inläckagevillkor i detta sena skede när tunneln är färdigtätad och inredd inte är handlingsdirigerande.

Ett nytt numeriskt begränsningsvärde skulle kräva att det värde som föreslås med mycket hög grad av sannolikhet – helst 100 procent – aldrig ska komma att överskridas.

Sett i ljuset av de framtida scenarier som Trafikverket redogjort för vad gäller klimatförändringar och nederbörd så måste ett sådant nytt numeriskt begränsningsvärde i så fall sättas så högt att det egentligen inte står i någon relation till det normala inläckaget i Akallatunneln. Det blir då egentligen fråga om ett fiktivt värde.

Fortsatt kontroll och konsekvenser

Inledning

Det aktuella tillståndet regleras genom olika villkor. Villkor 5 innehåller en åtgärdsplan med en åtgärdsrappa för byggskedet. Av villkor 6 framgår att

Trafikverket i driftskedet ska vidta åtgärder för att förhindra att grundvattennivåerna påverkas på ett sådant sätt att skada uppkommer i omgivningen.

Villkor 7 innehåller de nu aktuella inläckagevillkoren.

Nuvarande förhållanden beträffande omgivningspåverkan är inom ramen för begränsningarna i tillståndet. Den rimlighetsavvägning som ska göras enligt den åtgärdsplan med åtgärdstrappa för byggskedet som regleras i villkor 5 har resulterat i att ytterligare tätning inte ska göras. Under tunneldrivningen och i samband med projektets övergång till anläggnings- och installationsskedet har Trafikverket och länsstyrelsen varit överens om att observerad omgivningspåverkan inte rimligtvis har kunnat föranleda några ytterligare tätningsåtgärder eller åtgärder i omgivningen.

Eftersom det inte är rimligt att genomföra ytterligare tätning enligt villkor 5 är en ändring av villkor 7 i enlighet med Trafikverkets ansökan den enda möjligheten för Trafikverket att uppfylla villkor 7 vid övergång till driftskedet.

Om någon oväntad förändring skulle inträffa reglerar villkor 6 Trafikverkets skyldighet att i driftskedet vidta åtgärder för att förhindra att grundvattennivåerna påverkas på ett sådant sätt att skada uppkommer i omgivningen. Villkoret möjliggör för olika åtgärder såsom skyddsinfiltration, åtgärder invid skyddsobjekt samt eventuell ekonomisk ersättning. Trafikverket ser dock inte att sådana åtgärder kommer att behövas i framtiden vad gäller Akallatunneln. Skyldigheten och möjligheterna enligt villkor 6 kvarstår oavsett.

Pågående kontrollprogram

Trafikverket har upprättat och följt ett kontrollprogram för vattenverksamheten under projektets genomförande. Resultatet av mätningarna har redovisats kvartalsvis till länsstyrelsen i Stockholm såsom tillsynsmyndighet. Det sker även årsvis rapportering av vegetationsförändring, där även berörda kommuner delges rapporten.

I samband med övergången till driftskedet kommer ett kontrollprogram för driftskedet att tas fram i överenskommelse med tillsynsmyndigheten. Utöver kontrollprogram för tillståndsgiven vattenverksamhet kommer kontroller att utföras inom Trafikverkets löpande drift- och underhållsverksamhet. Mätning av inläckage görs löpande och kommer att fortgå för att säkerställa att inte vattenläckor uppstår till exempel vid ledningsbrott i de vattenledningar som finns i tunneln. Det innebär att Trafikverkets drift- och underhållsorganisation även kommer att uppmärksamma om inläckaget ökar på ett drastiskt sätt under tunnelns drifttid.

Målets handläggning

Berörda fastigheter och innehavare av särskild rätt

Trafikverket har i bilaga 2 till ansökan redovisat de fastigheter och innehavare av särskild rätt som är belägna inom påverkansområdet för Akallatunnelns grundvattenbortledning och som därmed är sakägare. Detta trots att inte någon av dessa fastigheter egentligen berörs av den yrkade villkorsändring i den mening som framgår av 9 kap. 2 § p. 3 lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

Samråd

Enligt 6 kap. 20 § andra stycket miljöbalken krävs inte någon specifik miljöbedömning vid en ansökan om ändring av villkor i ett tillstånd. Trafikverket har utformat denna ansökan utifrån det som framgår på s. 64 i SOU 2000:116 ”Uppföljning av miljöbalken. Vissa lagtekniska frågor” det vill säga att underlaget vid denna typ av villkorsändring ska vara tillräckligt för att tillståndsmyndigheten skall kunna göra en bedömning enligt de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken.

Ersättning för skada

Den villkorsändring som Trafikverket nu begär kommer inte att leda till några egendomsskador.

Underlag för prövningsavgift

Prövningsavgiften ska bestämmas till 1 500 kr i enlighet med 3 kap. 7a § första stycket p. 1. i förordning om avgifter för provning och tillsyn enligt miljöbalken.

Skriftlig handläggning

Med hänsyn till målets beskaffenhet är det fullt tillräckligt att denna provning sker inom ramen för en skriftlig handläggning.

INKOMNA YTTRANDEN**Länsstyrelsen i Stockholms län**

Trafikverket yrkar att begränsningsvärdet för inläckage av grundvatten i delsträckorna D14 och D15, som återfinns i tabellen i villkor 7 (M 3346-11, 2014-12-17), ska utgå. Länsstyrelsen har inga synpunkter med anledning av ansökan. I den mån omgivningspåverkan uppstår under driftskedet bedömer länsstyrelsen att detta kan hanteras i tillsynen med stöd av villkor 6.

Länsstyrelsen har inga synpunkter på att målet avgörs utan huvudförhandling.

I regeringens tillåtighetsbeslut (M2008/2247/F/M) för projekt Förbifart Stockholm framgår att Vägverket (numera Trafikverket) ska utge ersättning för länsstyrelsens kostnader avseende projektet. Länsstyrelsen yrkar därför inte på någon ytterligare ersättning i detta mål.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Stockholms kommun*Inställning*

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Stockholms kommun (miljö- och hälsoskyddsnämnden) tillstyrker ansökan om ändring av villkor 7 i mark och miljödomstolens deldom den 17 december 2014 i mål M 3346-11.

Synpunkter på ansökan

Nämnden tillstyrker ansökan utifrån de frågor som faller under nämndens tillsynsansvar. Nämnden utvecklar nedan särskilda synpunkter vad gäller utsläpp till vatten och naturmiljö.

Utsläpp till vatten

Av ansökningshandlingarna framgår att huvudorsaken till att inläckage av grundvatten har ökat till Akallatunneln, inom delsträckorna D14 och D15, bedöms bero på variationer i nederbörd. Ökad nederbörd har lett till högre grundvattennivåer, vilket i sin tur har lett till ökat inläckage. Tunneln uppges vara lika tät som när slutmätningarna genomfördes.

Nämnden drar slutsatsen att ett ökat inläckage av grundvatten till tunneln sannolikt innebär att mottagande recipient Igelbäcken, via Stordiket, får ta emot större volymer vatten än vad som tidigare prognostiserats. Några eventuella förändrade förutsättningar för recipienten med anledning av den ökade mängden vatten som avleds framgår inte av ansökan.

Nämnden vill framhålla att inläckande grundvatten redan idag avleds till recipient Igelbäcken, via Stordiket. Nämnden följer löpande upp analysresultat och det kan konstateras att samtliga parametrar håller sig idag inom stadens riktvärden för länshållningsvatten.

Nämnden anser att det fortsatt är viktigt att provtagning sker i enlighet med kontrollprogram för miljö under byggtiden, samt fortlöpande för det kommande driftskedet, av det vatten som avleds till recipient. Detta för att säkerställa att vattnet som avleds till recipienten inte innehåller föroreningar som kan orsaka skada vid utsläpp till vattenområdet. I och invid Stordiket i Hansta naturreservat håller större vattensalamander till, vilket är en skyddad art enligt EU:s habitatdirektiv.

Nämnden vill även framhålla att Trafikverket, i tidigare diskussioner med nämnden, har åtagit sig att utföra salamanderinventeringar under tre säsonger 2025-2027. Detta för att kunna identifiera en eventuell långvarig effekt på salamandrarnas reproduktion till följd av avledningen. Av tidigare utredningar har framkommit att salamandrarna inte tycks använda utsläppsdiket, men däremot utjämningsdammen som ligger cirka 100 meter från utsläppspunkten. Resultat från inventeringarna ska löpande samrådas med nämnden.

Naturmiljö

Av ansökningshandlingarna framgår att grundvattenpåverkan inom Akalla-tunnelns delsträckor D14 och D15 bedöms som obetydlig. Detta trots att tunnarna har drivits ut under en period med torr väderlek och att begränsningsvärdena avseende inläckande grundvatten har överskridits vid flera tillfällen inom de aktuella delsträckorna.

Inläckage till tunnelanläggningen mäts löpande i enlighet med kontrollprogram för vattenverksamhet och kommer att fortlöpa under tunnelns driftskede. Om inläckaget ökar under tunnelns drifttid kommer detta således att uppmärksammas.

Vidare framgår av ansökningshandlingarna att ingen synbar omgivningspåverkan har kunnat kopplas till bergtunneldrivningen och överskridandena av begränsningsvärdena. De bedöms således inte uppstått några hydrogeologiska

förändringar som riskerar att orsaka egendomsskada eller skador och olägenheter i övrigt för människors hälsa eller miljön.

Av villkor 6 framgår att sökanden i driftskedet ska vidta åtgärder för att förhindra att grundvattennivåerna påverkas på ett sådant sätt att skada uppkommer i omgivningen. Om någon oväntad förändring skulle inträffa reglerar villkor 6 sökandens skyldighet att i driftskedet vidta åtgärder för att förhindra att grundvattennivåerna påverkas på ett sådant sätt att skada uppkommer i omgivningen. Villkoret möjliggör för olika åtgärder såsom skyddsinfiltration, åtgärder invid skyddsobjekt samt eventuell ekonomisk ersättning. Trafikverket framför att verket inte ser att sådana åtgärder kommer att behövas i framtiden vad gäller Akallatunneln men att skyldigheten och möjligheterna enligt villkor 6 kvarstår oavsett.

Nämnden anser att det fortsatt är viktigt att grundvattennivåer mäts och att kontrollprogrammet för natur- och kulturmiljövärden följs. Detta för att kunna fånga upp eventuell påverkan på naturvärdena i fuktiga områden i Hansta naturreservat och Igelbäckens kulturresevat.

SMHI

Hydrologi

Då villkorsändringen endast berör grundvattenfrågan och ingen ytavrinning hänvisas till Sveriges geologiska undersökning (SGU) som är expertmyndighet för grundvatten.

Meteorologi

Beskrivningen av årsnederbördens variation vid Stockholm-Observatoriekullen i avsnitt 3.3 innehåller små avvikelser från SMHI:s officiella observationer från platsen i fråga. Påståendet ”Tunneldrivning för Akallatunneln utfördes under

åren 2019-2021, under en period på nära 10 år med statistisk låg nederbörd. ”
är något svårtolkat, men om det ska förstås så att tioårsperioden 2012-2021
skulle vara en nederbördsfattig period, är det inget som SMHI finner stöd för i
den officiella observationsdatan.

Svenska kraftnät

För Svenska kraftnät är det avgörande att inga markförändringar sker inom
våra ledningsgator eller inom ett avstånd på 20 meter från stolpar och stag.
Under förutsättning att detta kan garanteras har Svenska kraftnät inga
synpunkter på den föreslagna ändringen av villkoret.

Övriga myndigheter

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Havs- och vattenmyndig-
heten har avstått från att yttra sig i målet.

Vattenfall Eldistribution AB

Vattenfall Eldistribution AB har inget att erinra gällande ändringen av
villkoret.

Camilla Kazantzis Svensson och Panagiotis Kazantzis (ägare av Tavastehus 37)

Synpunkter

De motsätter sig att deras fastighet riskerar att påverkas negativt av förändrade
grundvattenförhållanden. Det finns en risk att detta kan leda till sättningar i
marken, skador på husgrund, sprickbildningar eller andra konstruktionsskador
på byggnaden.

Yrkande om ersättning

De yrkar att Trafikverket ska åläggas att:

1. Bekosta återställande och reparation av deras fastighet, inklusive husgrund, byggnader och mark, om dessa påverkas negativt av grundvattenbortledningen.
2. Ersätta dem för eventuella ekonomiska skador som kan uppstå, exempelvis värdeminskning på fastigheten eller kostnader för åtgärder som krävs på grund av Trafikverkets verksamhet.

Andreas Johansson och Rebecca Johansson (tomträttsinnehavare av Tavastehus 35)

Synpunkter

De motsätter sig Trafikverkets ansökan då deras fastighet riskerar att påverkas negativt av förändrade grundvattenförhållanden. Det finns en risk att detta kan leda till sättningar i marken, skador på husgrund, sprickbildningar eller andra konstruktionsskador på byggnaden. Det är beskrivet i ansökan att de redan upplever ändrade klimatförutsättningar och med det än mer nederbörd än tidigare. De anser att ansökan inte tar detta i beaktande i tillräckligt hög grad.

Yrkande om ersättning

Vid ett godkännande av ansökan yrkar de att Trafikverket ska åläggas att:

1. Bekosta återställande och reparation av deras fastighet, inklusive husgrund, byggnader och mark, om dessa påverkas negativt av grundvattenbortledningen.

2. Ersätta dem för eventuella ekonomiska skador som kan uppstå, exempelvis värdeminskning på fasigheten eller kostnader för åtgärder som krävs på grund av Trafikverkets verksamhet.

Habib Nasrollahzadeh och Catharina Lindeh (ägare till Stockholm Tavastehus 72), Bhavesh Raja (ägare till Stockholm Tavastehus 13), Bo Andersson Kai Kjäll-Andersson (ägare till Stockholm Torneå 95), Göran Larsson och Anita Sandström Larsson (ägare till Stockholm Tavastehus 53), Karl-Erik Svensson (ägare till Stockholm Torneå 86), Lena Amaloo (ägare till Stockholm Tavastehus 36), Jiar Mohammed (ägare till Stockholm Tavastehus 5), Razieh Zeinoddin (ägare till Stockholm Tavastehus 17), Nicklas Wallman (ägare till Stockholm Torneå 76), Tuula Kaipainen (ägare till Stockholm Tavastehus 49), Sigvard Olsson (ägare till Stockholm Torneå 94), Mohammad Ali Sirous (ägare till Stockholm Tavastehus 54), Ewa Larsson (ägare till Stockholm Torneå 56), Sardar Mohamad Ameen och Aumecolsoum Eftehkar (ägare till Stockholm Tavastehus 20), Conny Nygren och Karin Nygren (ägare till Stockholm Torneå 78), Akalladalens samfällighetsförening (förvaltare av Tavastehus 79 samt Torneå 99 och 100), Daniel Hossein och Rawa Farhan (ägare till Stockholm Tavastehus 81), Lars Moberg och Keum-Yen Cho Moberg (ägare till Stockholm Torneå 77), Birgitta Niklason (ägare till Stockholm Tavastehus 65), Sture Cæsar och Anna Frövall (ägare till Stockholm Torneå 96), Pedram Zohrabi Kia (ägare till Stockholm Tavastehus 8), Sidki Hirori (ägare till Stockholm Tavastehus 51), Rena Bahi och Saoud Simon Bahi (ägare till Stockholm Tavastehus 3), Osama Khaled Saad Farghaly (ägare till Stockholm Tavastehus 31), Sara Magnusson och Alberto André (ägare till Stockholm Tavastehus 1), Arun Oberoi och Priya Oberoi (ägare till Stockholm Tavastehus 75), Johan Thelander och Mehrnoosh Kargar (ägare till Stockholm Torneå 98), Dennis Westin och Anne Bergdahl Westin (ägare till Stockholm Torneå 60) Irina Shevchenno Sjökvist (ägare till Stockholm Tavastehus 61)

Yrkanden – villkor för tillstånd

De yrkar att domstolen endast beviljar tillstånd under förutsättning att följande villkor gäller:

1. Ekonomisk säkerhet: Trafikverket ska ställa ekonomisk garanti (exempelvis bankgaranti) för framtida skador.
2. Återställande & bevisansvar: Trafikverket ska ansvara för och bekosta alla återställandeåtgärder på min fastighet om skador uppkommer.
3. Mätning & dokumentation: Trafikverket ska bekosta mätningar av grundvattennivå, marknivå, sprickbildning och fukt — före, under och efter projektet — samt redovisa resultaten till berörda fastighetsägare.
4. Oberoende expertis: Trafikverket ska bekosta oberoende besiktning/rådgivning om de som fastighetsägare begär det.
5. Information & samråd: Trafikverket ska ha informationsplikt om avvikande värden uppstår och regelbundet samråda med berörda fastighetsägare och samfälligheten.
6. Långsiktigt ansvar: Trafikverket ska ansvara även för skador som visar sig lång tid efter avslutat arbete, utan kort preskriptionstid.
7. Ersättning för värdeminskning: Trafikverket ska ersätta eventuell värdeminskning av fastigheten.
8. Miljörättsligt skydd: Tillståndet ska innehålla tydliga villkor för skyddsåtgärder vid arbeten i närheten av Hansta naturreservat.

Förbehåll om framtida krav

De förbehåller mig uttryckligen rätten att framställa ytterligare krav på ersättning för skador eller olägenheter som kan upptäckas i framtiden.

Risk för skador

Deras fastigheter är belägen på lera/fuktkänslig mark inom det område som riskerar att påverkas av planerad grundvattenbortledning. Detta medför särskild risk för sättningar, skador på husgrund, fuktproblem samt skador på markanläggningar.

Skyddade natur- och kulturvärden

Fastigheten gränsar till Hansta naturreservat, som inrättades 1999 och är en del av Järvafältet. Området är även en del av EU:s nätverk Natura 2000. Reservatet innehåller betydande natur- och kulturvärden:

- Fornlämningar: gravfält, boplatser, stensträngar och skålgropar från förhistorisk tid.
- Biologisk mångfald: urskogsliknande barrskogar, ek- och hassellundar, samt hotade arter såsom taggig hjorttryffel.
- Vattenmiljöer: Igelbäcken, Stordiket och Djupanbäcken är känsliga biotoper som hyser bland annat större vattensalamander.
- Rekreation och spridningsstråk: Området utgör en del av Järvakilen med stor betydelse för både ekologi och friluftsliv. Vid byggandet av E4 Förbifart Stockholm upphävdes redan cirka 4 procent av reservatets yta, med krav på kompensationsåtgärder (bl.a. Hansta Hage) . Detta förstärker kravet på försiktighet vid ytterligare ingrepp.

Sahar Tawfik och Salem Rustam (ägare av Tavastehus 27)

De kräver att Trafikverket bekostar återställande av deras fastighet/ husgrund, om den i framtiden på grund av de ändrande vattenförhållandena på min tomt, har gjort att husgrunden sjunkit eller ändrat läge.

Ander Isakson och Siv Forsman (ägare av Tavastehus 22)*Yrkanden*

Trafikverket ska bekosta mätningar av grundvattennivå, marknivå, sprickbildning och fukt - före, under och efter projektet - samt redovisa resultatet till berörda fastighetsägare.

Trafikverket ska ansvara och bekosta återställande av vår fastighet/husgrund, om det i framtiden, på grund av de ändrade grundvattenförhållandena på vår tomt, uppstått skador som har gjort att husgrunden sjunkit eller ändrat läge.

Trafikverket ska även ansvara för skador som visar sig lång tid efter avslutat arbete.

Förbehåll om framtida krav

De förbehåller sig rätten att framställa ytterligare krav på ersättning för skador eller olägenheter som kan upptäckas i framtiden

Risk för skador

Deras fastighet är belägen på lera/fuktkänslig mark inom det område som riskerar att påverkas av planerad grundvattenbortledning. Detta medför särskild risk för sättningar, skador på husgrund, fuktproblem samt skador på markanläggningar.

Hans Norberg och Birgit Norberg (ägare av Torneå 89)

De kräver att Trafikverket bekostar återställande av deras fastighet/husgrund om den i framtiden på grund av ändrade vattenförhållanden på deras tomt, har gjort att husgrunden sjunkit eller ändrat läge.

**TRAFIKVERKETS BEMÖTANDE AV INKOMNA YTTRANDE
M.M.****Möjlighet att inkomma med ett andrahandsyrkande [**

Mark- och miljödomstolen ger Trafikverket möjlighet att inkomma med ett andrahandsyrkande med anledning av Mark- och miljööverdomstolens dom den 26 augusti 2025 i mål nr M 4660-24.

I denna dom resonerar Mark- och miljööverdomstolen utifrån att ytterligare ökade flöden, t.ex. på grund av sprickbildning i berget eller tätningens funktion, skulle kunna medföra en oacceptabel påverkan och att konsekvenserna av Trafikverkets yrkande, att få tillstånd att leda bort allt grundvatten, inte är överblickbara. Bakgrunden till formuleringen om sprickbildning tycks stå att finna i aktbilaga 39 i målet där en sakägare motsätter sig en villkorslös reglering av inläckaget med motiveringen att risk för ökat inläckage föreligger då ”framtida tektoniska rörelser i bergmassan” kan uppstå. I övrigt har framtida sprickbildning varken diskuterats i målet eller beskrivits i teknisk beskrivning. Domstolen gjorde bedömningen att ett tillstånd som tillåter en oreglerad påverkan inte bör meddelas och valde i stället att reglera grundvattenbortledningen med det högre begränsningsvärde som Trafikverket hade framställt i ett andrahandsyrkande.

Det är oklart vilka scenarion som domstolen syftar på skulle kunna medföra en oacceptabel påverkan. Trafikverket anser att det oavsett är anmärkningsvärt att oförutsägbara händelser ska ligga till grund för ett villkor. Mark- och miljööverdomstolens scenarion i domen avseende olika framtida händelser är enbart hypotetiska och saknar stöd i rättspraxis. Att förhålla sig till hypotetiska händelser som saknar stöd i både vetenskapen och i rättspraxis, därtill utan något identifierat behov, kan inte anses vare sig rimligt eller rättssäkert.

Oavsett vilka hypotetiska skäl som skulle kunna tänkas föranleda förhöjda inflöden så innebär avsaknaden av en villkorsreglering av inläckage knappast

att påverkan på omgivningen är oreglerad. Enligt villkor 6 i befintligt tillstånd ska Trafikverket i driftskedet vidta åtgärder för att förhindra att grundvattennivåerna påverkas på ett sådant sätt att skada uppkommer i omgivningen. Villkoret möjliggör för olika åtgärder såsom skyddsinfiltration, åtgärder vid skyddsobjekt m.m.

Vid ett överskridande av begränsningsvärdet i driftskedet skulle den enda möjliga åtgärden vara att stänga ned tunneln för trafik, att riva ut vissa delar av väganläggningen och att återuppta injekteringsarbetet i tunneln. Det är högst osäkert om injekteringen i det nu aktuella fallet faktiskt skulle kunna tätatunneln i tillräcklig omfattning. I Mark- och miljööverdomstolens mål nr M 5194-22 gjordes bedömningen att denna typ av efterinjektering är ekonomiskt orimlig jämfört med nyttan av åtgärden. De faktiska konsekvenserna av att innehålla begränsningsvärdet i driftskedet är således oöverskådliga. Åtgärderna är dessutom både ineffektiva och ekonomiskt orimliga särskilt vad gäller de samhällsekonomiska konsekvenserna av en avstängd vägtunnel.

Vid villkorsskrivning ska mark- och miljödomstolen ta ställning till vilka skyddsåtgärder och begränsningar som behövs och som är skäligen att kräva. De begränsningsvärden som gäller för Akallatunneln har – sett i ljuset av rimlighetsavvägningen i 2 kap. 7 § miljöbalken – helt förlorat sin handlingsdirigerande funktion. Regleringen i villkor 6 är tillräcklig och möjliggör även för ytterligare tätning av tunneln för det fall att det bedöms vara den bästa lösningen i det enskilda fallet.

Sett utifrån Mark- och miljööverdomstolens dom i mål MÖD 2009:2 är det dessutom tydligt att endast skäligen skyddsåtgärder och begränsningar ska beaktas vid villkorsskrivning. Domstolen resonerade enligt följande: ”Som en allmän utgångspunkt för all villkorsskrivning gäller emellertid att tillståndshavaren ska ha rättsliga och faktiska förutsättningar att klara de krav som villkoret innebär. Det betyder att tillståndsmyndigheten när den fastställer

begränsningsvärdet måste ha klart för sig att det finns konkreta åtgärder att vidta i form av skyddsåtgärder eller begränsningar i verksamheten. Tillståndsmyndigheten måste också bilda sig en uppfattning om kostnaderna för dessa åtgärder. Nyttan av dessa ska sedan ställas mot kostnaderna och ligga till grund för den avvägning som ska göras enligt 2 kap. 7 §.”

Både principiellt och för den nu aktuella ansökan om villkorsändring avseende delsträckorna D14 – D15, den s.k. Akallatunneln, innebär ovanstående, tillsammans med tidigare resonemang i ansökan, att Trafikverket inte kan föreslå ett begränsningsvärde.

Att sätta ett begränsningsvärde som är så pass högt att det inte riskerar att överskridas i något fall är utan mening. Att sätta ett lägre begränsningsvärde riskerar att leda till villkorsbrott i driftskedet och därmed risk för ett individuellt straffansvar för den som är utpekad ansvarig inom Trafikverkets organisation. Det finns inte heller något Trafikverket kan göra för att förebygga risken för en oförutsedd händelse. Dessa händelser måste beaktas och hanteras den dag de sker och villkor 6 säkerställer redan att Trafikverket vidtar åtgärder för att förhindra att skadliga grundvattennivåerna uppstår.

Vid ett överskridande har Trafikverket att välja mellan att antingen bryta mot villkoret eller att omedelbart stänga ner tunneln för trafik för att därefter låta den vattenfyllas. Detta är två ytterst dåliga alternativ som Trafikverket kan komma att ställas inför och en oacceptabel situation för den enskilde medarbetaren som ansvarar för driften av tunnelanläggningen.

Trafikverket vidhåller således att en begränsning i form av en viss mängd liter/minut saknar en faktisk miljönytta. En sådan reglering riskerar också i sin förlängning att orsaka orimliga konsekvenser.

Bemötande av yttrandet från miljö- och hälsoskyddsnämnden

Nämnden framför i sitt yttrande synpunkter och frågor som berör utsläpp av vatten via Stordiket till recipient Igelbäcken.

Trafikverket vill understryka att Igelbäckens vattenföring, sett i sin helhet, inte kan påverkas, varken av inläckaget till tunneln eller det återförande av vattnet som sker via utjämningsdammen och Stordiket. Orsaken är att hela tunneln ligger inom Igelbäckens avrinningsområde, och att det vatten som förs till bäcken via dammen skulle ha avrunnit direkt till Igelbäcken om tunneln inte fanns. Det är alltså fråga om samma vatten.

I Stordiket, som ligger uppströms Igelbäcken, har flödet ökat jämfört med hur situationen var innan vatten från Förbifartens tunnlar pumpades dit. Genom att vatten som läcker in i tunnlarna leds till Stordiket får bäcken ett förhöjt grundflöde och kommer inte att torka ut sommartid. Därigenom gynnas många växt- och djurarter. Dessa förhållanden förändras dock inte på något sätt av Trafikverkets ansökan om villkorsändring. Under blöta perioder har det alltid funnits vatten i Stordiket och tillflödet från Förbifartens tunnlar utgör då endast en mindre del av flödet.

Provtagning av vatten som ska tillföras Stordiket och Igelbäcken förtäpplör som tidigare i enlighet med Kontrollprogram miljö för byggskedet. För driftskedet kommer ett nytt kontrollprogram att tas fram i samråd med Stockholms stad. Även inventering av salamandrar i Hansta hage fortsätter fram till år 2027.

Bemötande av yttrandet från SMHI

SMHI anför i sitt yttrande att påståendet ”Tunneldrivning för Akallatunneln utfördes under åren 2019 - 2021, under en period på nära 10 år med statistiskt låg nederbörd.” är något svårtolkat, men om det ska förstås så att tioårsperioden 2012 - 2021 skulle vara en nederbördsfattig period, så är det inget SMHI finner stöd för i den officiella observationsdatan.

Trafikverket instämmer i att den första punktsatsen under avsnitt 3.3 i ansökan är något svårtolkad. Det borde möjligen ha stått 7 år i stället för ”nära 10 år”. Innebörden av punktsatsen framgår emellertid av det inledande textavsnittet i avsnitt 3.3, Figur 1 samt av Bilaga 1 Tekniskt underlag i kapitel 2.3.

Trafikverket vill dock understryka att åren innan och åren under arbetena med tunneldrivningen var förhållandevis torra, särskilt i förhållande till förutsättningarna under vintern 2023/24.

Bemötande av yttrandet från Svenska kraftnät

Trafikverket har sedan tidigare noterat att det är avgörande att inga markförändringar sker inom Svenska kraftnäts ledningsgator eller inom ett avstånd på 20 meter från stolpar och stag. Trafikverkets ansökan om villkorsändring medför inga nya markförändringar kring Akallatunneln.

Bemötande av yttranden från fastighetsägare på Tavastehusgatan och Torneågatan

Ett flertal yttranden har inkommit från fastighetsägare på Tavastehusgatan och Torneågatan. Yttrandena handlar om de boendes oro för bostadens grundläggning, risk för sättningar och skador. Av yttrandena framgår även yrkanden om rätt till skydd för skador samt rätt till ersättning för det fall att skador eller olägenheter upptäcks i framtiden.

Trafikverkets ansvar för eventuella skador regleras i befintligt tillstånd

Inom ramen för befintligt tillstånd (M 3346-11) omhändertas sådan påverkan på omgivningen och sådana eventuella skador som uppkommer till följd av Trafikverkets verksamhet. Den villkorsändring som Trafikverket ansökt om förändrar inte denna skyldighet.

Trafikverket har i enlighet med tillståndets prøvotidsvillkor U1 en skyldighet att, under en prøvotid av 10 år räknat från det att grundvattenbortledningen påbörjade, följa effekterna av verksamheten i syfte att vinna erfarenhet av verksamheten samt utreda om skada uppkommer på byggnader eller annan egendom och, om så är fallet, skadans storlek.

För det fall någon skada ändå skulle uppkomma regleras Trafikverkets ansvar enligt tillståndet genom regleringen om oförutsedda skador. D.v.s. ett ansvar för skador som inte kan förutses eller förutsedd skada som framträder först efter prøvotidens utgång. Eventuella anspråk med anledning av en oförutsedd skada ska framställas senast 20 år från arbetstidens utgång.

Om någon oväntad förändring skulle inträffa i framtiden reglerar dessutom villkor 6 i befintligt tillstånd Trafikverkets skyldighet att i driftskedet vidta åtgärder för att förhindra att grundvattennivåerna påverkas på ett sådant sätt att skada uppkommer i omgivningen. Villkoret möjliggör för olika åtgärder såsom skyddsinfiltration, åtgärder vid skyddsobjekt samt eventuell ekonomisk ersättning.

Därtill ställer tillståndet krav på att verksamheten kontrolleras genom ett aktuellt kontrollprogram som justeras i samråd med tillsynsmyndigheten allteftersom verksamheten fortskrider.

Trafikverket anser att tillståndets regleringar enligt ovan är fullt tillräckliga för att omhänderta även eventuella framtida skador.

Den ansökta ändringen innebär ingen ytterligare risk för skada

Den villkorsändring som Trafikverket ansökt om kan inte leda till några egendomsskador.

Ansökan handlar om att tillåta sådant inläckage i driftskedet som redan idag sker vintertid under perioder när grundvattennivån i området är hög. När grundvattennivåerna är lägre överskrids inte nuvarande begränsningsvärden för driftskedet, vilket även kommer att vara fallet i framtiden.

Den villkorsändring som Trafikverket ansöker om innebär alltså inte någon fysisk förändring i förhållande till nuvarande situation. Villkorsändringen kan således inte orsaka några ytterligare hydrogeologiska förändringar.

Förhållandena vid Tavastehusgatan och Torneågatan

Någon risk för skador eller olägenheter till följd av Trafikverkets verksamhet föreligger inte på de berörda fastigheterna.

Trafikverket har gjort mätningar på grundvattennivåerna i området sedan år 2007. Mätningarna visar att det under torra och nederbördsfattiga år helt saknas grundvatten i området under långa perioder. I Trafikverkets mätningar syns ingen påverkan i området från arbetena med Förbifartens tunnlar. Det har inte heller observerats några skador eller sättningar som på sikt skulle kunna leda till skador i området. Trafikverket kommer inte heller att genomföra några åtgärder i framtiden som kan ge några hydrogeologiska förändringar på sikt.

Även om grundvattennivåerna i området hade påverkats av tunnelarbetena så skulle en grundvattenavsänkning ändå inte leda till några sättningar i området. Fastigheterna inom kvarteren vid Tavastehusgatan och Torneågatan är grundlagda med ett balksystem vilande på plintar till berg och plintplattor på morän och fast lera. Några fastigheter är grundlagda med pålar till berg. Leran i området utgör så kallad glacial lera vilket betyder att den är bildad i slutet på istiden, för ca 10 000 år sedan.

Leran är mycket fast och har god bärförmåga. Den provtagning och laboratorieundersökning som Trafikverket gjorde av leran år 2008 visar att leran tål mycket höga laster och att den är okänslig för grundvattensänkning.

Bemötande av yttrandet från tomträttsinnehavarna till Tavastehus 35

Utöver de synpunkter som Trafikverket bemött ovan i det samlade yttrandet har ägaren till Tavastehus 35 i sitt yttrande framfört att Trafikverket i sin ansökan inte i tillräckligt hög grad beaktat ändrade klimatförutsättningar.

Trafikverket anser att ändrade klimatförutsättningar i tillräcklig omfattning har beaktats i ansökan. Större regnmängder och en mer utdragen regnsäsong leder till ett högt inläckage under en längre tid på året. Klimatmodeller pekar på att vädret kan komma att bli mer extremt i framtiden, med både mer torka och mer nederbörd. Ökad nederbörd kan exempelvis leda till att mer vatten kommer in i tunnelanläggningen och att en större mängd vatten därmed behöver ledas bort. Detta är ett av skälen till Trafikverkets ansökan om villkorsändring.

Byggnader kan förvisso påverkas av förändrade klimatförhållanden. Exempelvis ökar risken för översvämningar vid skyfall och marksättningar kan uppkomma i lös lera när mark torkar ut. Det finns emellertid inte någon risk i sig kopplad till den periodvis ökade grundvattenbortledningen då även denna är en följd av den ökade nederbörden. Vid Tavastehusgatan finns dessutom ingen lös lera i marken, vilket Trafikverket redogjort för ovan.

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen anser att det finns förutsättningar att avgöra målet utan huvudförhandling och med sammansättningen ordförande och tekniskt råd.

Efter ansökan av tillståndshavaren får tillståndsmyndigheten besluta att ändra ett villkor i en tillståndsdöm, dock att villkoret får upphävas eller mildras endast om det är uppenbart att villkoret inte längre behövs eller är strängare än nödvändigt eller om ändringen påkallas av omständigheter som inte förutsågs när tillståndet gavs, se 24 kap. 13 § miljöbalken.

Länsstyrelsen har inte haft några synpunkter med anledning av ansökan och miljö- och hälsoskyddsnämnden har tillstyrkt ansökan. Övriga remissmyndigheter har inte haft något att erinra eller avstått från att yttra sig.

Ett stort antal fastighetsägare och tomträttsinnehavare på Tavastehusgatan och Torneågatan har dock yttrat sig och uttryckt oro för deras bostäders grundläggning, risk för sättningar och skador. De har även framställt yrkanden om rätt till skydd för skador och rätt till ersättning för det fall att skador eller olägenheter upptäcks i framtiden.

Som Trafikverket angett omhändertags påverkan på omgivningen och sådana eventuella skador som uppkommer till följd av Trafikverkets verksamhet inom ramen för befintligt tillstånd i mark och miljödomstolens deldom den 17 december 2014 i mål M 3346-11. Mark- och miljödomstolen delar Trafikverkets uppfattning att den villkorsändring som Trafikverket ansökt om inte förändrar denna skyldighet. Vad fastighetsägarna anfört utgör således inte skäl att avslå Trafikverkets ansökan. Vidare ska deras yrkanden avslås.

Mark- och miljödomstolen delar också Trafikverkets uppfattning att det är uppenbart att nuvarande begränsningsvärden för delsträckorna D14 och D15 inte längre behövs eftersom regleringen förlorat sin handlingsdirigerande funktion. Vidare anser domstolen att det är uppenbart att villkoret är strängare än nödvändigt eftersom överskridanden av begränsningsvärdena endast kommer ske när risken för skador eller olägenheter är obefintlig. Villkorsändringen medför alltså inte heller några oacceptabla risker för omgivningen (jfr Mark- och miljööverdomstolens dom den 26 augusti 2025 i mål nr M 4660-

24). Mark- och miljödomstolen bedömer sammanfattningsvis att det finns skäl att ändra villkor 7 på sätt som Trafikverket yrkat.

Prövningsavgiftens storlek har inte ifrågasatts. Något skäl för att minska eller efterskänka avgiften har inte framkommit. Prövningsavgiften ska därför fastställas till tidigare beslutat belopp.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (MMD-01)

Överklagande senast den 19 december 2025.

I domstolens avgörande har rådmannen Katarina Winiarski Dol, ordförande, och tekniska rådet Ola Lindstrand deltagit.

Hur man överklagar

Dom i mark- och miljödomstol som första instans

MMD-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.

Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.